

osztályteremben, mert az tilos, és ami tilos, azt meg kell tenni. „Mert ezekben a megcsalt szünetekben, átélve jelenünk kimerevített pillanatát, mindig elfogott a szomorúság, amiért az időnk pontosan ki van mérve, könyörtelenül el fogunk ballagni, lekerül rólunk az áldás, és mindennek vége lesz.” Árulkodó részlet: áldatlanná válni a ballagással, mert a felnőttsgben mindennek vége. Minden, ami később történt, már valamiféle rabságról szól, mint a *Megálltak egyszer, bárom órákor* című elbeszélésben, melyben a lakás mint börtöncella jelenik meg, ahol hamis látszat csupán a szabadság, hiszen ez már a fojtogató fölött-világ része.

Lázadás és elfojtódás, közlési vágy és némaság, őszinteség és elhallgatás jellemzi a kötetet. Miközben a főhős már-már kínos pontossággal eseteli saját esendőségét – például egy lányhoz való közeledésében –, aközben a vallo más kimondatlan marad, a szavaknak gátat vet a lélek. Meglehető őszinteséggel szól az elbeszélő, de a szövegbeli külvilág számára mégis zárt dióként marad, ismeretlen és megfejtethetlen. De nem is megmutatkozni akar a főhős, hanem saját magát megfejtteni.

A Nirvana együtteshez való ragaszkodás is a szabaddá válás szimbóluma; nem csupán a zene, de az életforma, a dalban közvetített szemlélet is megragadja a kamaszt, hogy

rajongásában eljusson a kijelölt „kispolgári” úttól a sajátjái, ami az irodalomhoz vezet. A zenei költődés által az iskola „hosszúhajú” közösségéhez teljes természetességgel és őszintén tartozik a szereplő, de mégsem igazi része annak – itt is a kimondás–kimondhatatlanság dilemmája jelentkezik.

Beléphetünk gyakorlóiskolai tanterembe, ücsöröghetünk kórház folyosóján, kalauzolhat helyszínelők pontosságával bemutatott lakásban a narrátor, várhatunk buszmegállóban vagy metróauljáróban a főhóst kísérve, a „táj” csupán díszlet marad, a társadalom bemutatott képe sem köt időhöz, helyhez. A történet nem kívül folyik, hanem belül, a megszólaló lelkében, minden esemény itt nyeri el végső formáját. Nem a látható számít, hanem az, amit erről a láthatóról a hős gondol. Ezzel válik általánossá, egyén felettivé Bíró Gergely világa, korszaktól függetlenül is értelmezhetővé.

URBÁN PÉTER

(*Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2010, 240 oldal, 1890 Ft*)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC: *Bobócöröklét*

Kérdéses, ebben az értelmezésben mennyire szerencsés a bohóc

alakját középpontba helyezni, a maszk és a maszk által elfedett arc (túlságosan is) nyilvánvalóan jelölt ellentmondása ugyanis alig hordoz valódi feszültséget, nem vár feloldást, kész van. A „bohóc ellentmondásossága” szinte kötelezően pátoszba fordul (ahogy a borító hátulról megvilágított, magába roskadt alakja is). A pátosz felvállalása azonban Kovács András Ferenc legfrissebb kötetében a legkevésbé sem problémátlan aktus, a maga őszinteségében mindössze néhány vers erejéig tárul elénk, majd azonnal vissza is vonódik.

A *Bobócöröklét* bizonyos szempontból az *Álmatlan ég* folytatása, amennyiben – ha annál érzékelhetően szerkesztettebb is – nélküli a KAF-kötetektől megszokott rigorózus kompozíciót: első ránézésre alkalmi versek, stílusimitációk és hommage-ok lazán összefűzött egymásutánja. „Ezek a versek [...] alkalmi / futamok, alkalmatlan / játszadozások” – tudatja a fülszöveg is, mintha a versek helyét már eleve a „Rögtönzések, tréfák, személyes érdekű apróságok” közt jelölne ki.

KAF „alkalmi lírája” azonban a maga címzettjeivel, alig megbo csátható katakrézissel élve, afféle (félíg-meddig) fordított prozopo-

peiaként értelmezhető, a szöveg mellé rendelt fül és szem, az előre bebiztosított hallgatóság, közönség: nyilvánvaló válságtünet. Ez a fajta alkalmi líra, különösen így, köteté szervezve éppen nem „kihallgatott monológ”, és bár kétségkívül részleteti olvasóját a kihallgatás, meglesés illúziójában, azt a bevonódás ígérete, esélye nélkül teszi. A kötet első felének intim, személyes utalásokkal átszótt szövegei szükségszerűen szorítják partvonalra az olvasót: kívülálló vagyunk,

a szövegek nem nekünk szólnak, hanem valaki másnak, akit a szöveg (kitörölhetetlenül) címzettként nevez meg.

Ez az eljárás, noha a kívülálló olvasó számára kényelmetlen, jól beilleszthető a KAF-líra hagyományába: a saját hang hiányát leplező szerepjátékok vagy például az „én” megingott helyzetét az apostrophé által biztosítani kívánó attitűd után itt már egyenesen a kötet olvasójának pozíciója válik bizonytalanlanná – elsősorban a versben beszélő számára. A versek biográfiailag dokumentálható címzettjei pedig, valamint azok a valóságos szituációk, amelyekben a szövegek „elhangoznak” (születésnap köszöntő, megnyitó stb.), olyan vallomásként szituálják a versbeszédet, amelynek

– meglepő módon – nem az őszintesége, sokkal inkább a hozzáférhetősége kétséges.

Az „alkalmi vers” lehetőségei azonban korlátozottak, az olvasó ilyenén kijátszása, a hallgatóság (be)biztosítása időleges, esetleges. Ezzel kénytelen szembesülni a *Di-vertimento a barátságáról* című szöveg is, amely a címzett halála után íródik. Noha a vers a barátságról szól – ami tematikusan lehetőséget biztosítana az olvasó bevonódására –, a beszélő azonnal elhallgat, amint ráébred a címzett hiányára: a vers beszélője tehát az olvasóval nem, csupán a címmel képes/hajlandó kommunikálni.

Az őszintének ható, ám hozzáférhetetlen szövegek helyét a kötet utolsó ciklusában egyre inkább az önmegszólítás (*Kiben lelkét bíztatja*), valamint a pátoszt is felvállalni kész – néhány vers erejéig nyilvánosan is hozzáférhető – vallomássosság, valamiféle vereség nyílt beismerése váltja föl: „S van egy szobád még, hol ne lakna más? / S vak úrben árnyad otthont vélhet-e, / ha már fölszámolódott élete?” (*Fakult ajtótlan kulcsok*).

A csak önnön vereségét beismerni képes, mégis őszinte és hozzáférhető hang beszéde a kötet logikája alapján fönntarthatatlan. A szöveg így végül valamiféle szerepjátékban lel nyugvóponttra; a ciklus utolsó verse Pilinszkyt idéző tárgyas némaságba zárul: „mint néma

kő a női ölből / kifordul arcod őszi földből / szemedből kóbor róka hömpöl / kerengő hold korsója földől – / kiömlő fény a szótlan ölből” (*Impromptu, OP. 50*).

Míg az *Álmatlan ég* önmagában akár megkerülhetőnek is tűnhetett a KAF-életművön belül, a *Bóbócöröklét* arra irányította rá a recenzens figyelmét, hogy az „alkalmi versek” feltétlenül módszeresebb elméleti átgondolást igényelnek.

MÉSZÁROS MÁRTON

(*Magvető Kiadó, Budapest, 2011, 80 oldal, 1990 Ft*)

AYHAN GÖKHAN: *Fotelapa*

A legszemléletesebben úgy jellemezhetjük a kötetben található verseket, mint egy illatkompozíciót. A fej-jegy a legelsőként érzékelhető tulajdonság egy illatnál. Ez a felületes megfigyelő számára is rögvest szembetűnik. Ayhan Gökhan verseiben ilyen a mélység és a fiataltság. Versei szívjegye az árvaság, ez a karakter, a kérdés és a válasz forrása egyben. Alapjegye pedig a tisztaság. Egyedítik még a következő összetevők: az apa cigarettája, fotelszag, földszag, kávéház és a „hasonlatok helyén zúgó szél”.

A verseskönyvből áradó komplexitás hatása abból is adódik, hogy

az érzékek fontossága, a megfigyelés felértékelődik a gyermek eltűnésének szintjére. Ilyen érzéki emlékebeivódást sugall például a *Fotelapa, A szív lelassul* és az *Apa ázik*, vagy egy másik körből az *Apabátya* és a *Hűtőbátya*. „A hallgatás helyébe / másik hallgatás került, / a beszélgetésekről többé nem / beszéltünk, kihűltél hűtőbátya.” A „kihűlés” sűrített és egyszerre kiterjesztett jelentésű: a test hűlése, a lélek hűlése, távolodás az élet, aztán a halál által.

A könyv két részre osztott, s ezek légköre más. A *Lakás* nikotinszagú, álló, nehéz levegő, a múlt fejezete. A *Fehér ruhában* szellős, új légkör, jelen, amely magában hordozza a jövőt, de itt sem könnyed. Az árvaság és az elmúlás ismerete ezt kizárja. Utóbbi legpontosabb képe a *2009. október 31.* című vers. Évszakváltás, öröm és élok között ott a halál mozdulatlan, kivárányulalma a pillanat fojtottságában: „nincs eső, és napsütés sincs”. A megfigyelő narrátori szerep máshol (például *Anyá, Ugyanolyan másban*) egy teljesen külső szemléletű lírai énné távolodik, de ez csak látszólagos távolgáttartás. Az abszolút szubjektum objektív nézete.

A *Lakás*-rész egyik uralkodó költői eszköze egyfajta el-szemé-

lyesítés, amely már túllép a megszemélyesítésen (*Fotelapa, Apa ázik*): „hordozott tárgyi mibenlét”. A tárgyak túlélnek az embert, sőt átveszik a helyét, amíg van, aki ismeri a tárgy jelentését. Az apát tehát ilyen el-személyesített tárgyak, beivódott emlékek idézik, mint „fotelapa”, „bőrkaabát és szorongás-apa”. Az anya alakját sokszor bevilanó emlékképek: „anya háta vet árnyékot a templom padján keresztül”, „anya kezén lila folt a karfa”. Az árvaság-versek az édesanyához szólnak, a legmélyebbek talán a *Megyék* és az *Anyá*. Az utóbbi elé választott Tandori-idézet tragikus, szinte fájdalmas többletet ad a versnek: „Anyá, nem látogatlak elégszer, / mikor magad voltál egy kórteremben; / illet az ember későn ér fel ésszel”.

Itt megjegyezzük, hogy az idézet nem kulcs a műhöz, hanem részévé válik. Egy műhöz sosincs kulcs, mivel önmaga az, saját magához. Olvasóként új jelentést csak az újraolvasással fejthetünk fel. Alkotóként a szöveg ismételt leírása is lehet szemantikumképző, ahogy az elhagyás is. Előbbire példa a *Most 24 éves vagyok, Reggel, Ugyanolyan másban* című versek technikája, az önmagukba való visszafordulás, amely

